

UDK 782.1 Setaccioli (497.12 Mbr)

Manica Špendal
MariborMARIBOR - PRIZORIŠČE DOGAJANJA V
POGREŠANI OPERI "LA SORELLA DI MARK"
ITALIJANSKEGA SKLADATELJA GIACOMA
SETACCIOLIJA

V tedniku Slovenski gospodar, ki je v letih 1887-1914 izhajal v Mariboru, je v XIII. letniku, št. 25, z dne 25. julija 1896 natisnjen članek jezikoslovnega in slovstvenega publicista Frana Solčavskega iz Petrograda.¹ V njem avtor poroča o premieri opere "La sorella di Mark" (Markova sestra) italijanskega skladatelja Giacomo Setacciolija, ki je bila 6. maja 1896 v rimskem Teatru Costanzi. Solčavski piše med drugim: "Petrograjska akademija znanosti in umetnosti ima v Rimu vedno po nekoliko svojih gojencev, kateri, razun svoje stroke, sledijo tudi za drugimi pojavami kulturno-duhovnega življenja večnega Rima ter poročajo o njih svojim rojakom v razne petrograjske in moskovske liste. Eden teh gojencev piše v 'Novem Vremeni' o operni predstavi v gledališču Costanzi, katera se postranski tiče tudi vas, Mariborčanov, kar je tudi mene napotilo k temu poročilu. Opera, o kateri piše mladi akademik, imenuje se 'La sorella di Mark', je umotvor mladega pa že precej slovitega muzikanta - skladatelja Giacomo Setacciolija. Libretto za to operno skladbo je napisal pa tudi še kaj mladi rimski pesnik Golisciani,² in to po prošnji slavno znane pevkinje italijanske Bellincioni, a pravo izdanje vsega tega dela kupil je od skladatelja in pesnika svetovno znani tenor Stagno. Vsebina libretta vrši se leta 1848 v Mariboru."³

Iz besedila je razvidno, da je avtor libreta Enrico Golisciani izbral Maribor oziroma njegovo okolico za kraj dogajanja v operi "La sorella di Mark" v prvi polovici 19. stoletja, in to na prošnjo operne pevke Gemme Bellincioni. Zakaj je navedena pevka izbrala za prizorišče opere prav Maribor, še ne vemo.

Iz skromnega gradiva, ki je ohranjeno v rimskih knjižnicah in arhivih: Biblioteca Nazionale di Roma, L'archivio del Teatro dell' Opera ex Teatro Costanzi, La Biblioteca dell' Accademia Nazionale di Santa Cecilia, La Biblioteca dell' Ente teatrale della S.I.A.E., La Biblioteca Apostolica Vaticana, La

1 Fran Solčavski je bil psevdonim Franceta Štifterja (Fedor Matvejevič, 1846-1913). Več o tem glej SBL 1971, III, št. 11, 687. Na članek je leta 1963 opozoril novinar Branko Senica (7 dni, XIII, št. 25, priloga mariborskega dnevnika Večer).

2 Avtor libreta je Enrico Golisciani, ki ga sodobna leksikalna literatura

Biblioteca di Storia dell' Arte di Palazzo Venezia - sezione musicale, La Biblioteca dell' Università di Roma, La Biblioteca Baldini in iz razpoložljive leksikalne ter enciklopedične in druge strokovne literature, tega ni mogoče ugotoviti. Na prvi strani ohranjenega libreto je označeno, da se opera "La sorella di Mark, idillio drammatico in tre atti" dogaja v majhnem mestu pri Mariboru okoli leta 1840: "La scena e in una piccola citta presso Marburg (Stiria) verso il 1840".⁴ Za katero majhno mesto pri Mariboru gre, prav tako iz gradiva ni razvidno. Da se operna zgodba odvija v nekdanjem Mariboru (Marburg) na Spodnjem Štajerskem oziroma v njegovi okolici in ne v mestu Marburg an der Lahn v današnji Zvezni republiki Nemčiji, kot bi morda lahko prvi hip domnevali, kaže oznaka dežele "Stiria". Poleg tega je tudi na začetku tretjega dejanja omenjena reka Drava. Zanimivo je, da je ime reke napisano v slovenskem jeziku - Drava in ne v nemškem - Drau. Podatki kažejo, da je pesnik Enrico Golisciani napisal libreto za opero "La sorella di Mark" po vsebini, ki jo je sestavila pevka G. Bellincioni. Libreto je naročil, skupno s pevko Bellincionijevo pri pesniku Goliscianiju tenorist Roberto Stagno,⁵ ki je izdelal tudi režijsko zasnovano za krstno izvedbo opere "La sorella di Mark" 6. maja 1896 v Teatru Costanzi v Rimu.

V operi "La sorella di Mark" nastopajo naslednje osebe: Marka, mlado brezdomno dekle (sopran), Karl, študent prava (tenor), Il Borgamastro (župan) - Henrik Steinfeld, Karlov oče (bas), Max Mosenthal, lastnik predilnice (bariton), Rina, njegova hčerka (mezzosopran), nadalje lastnik igralnice, javni klicar, mešetar ter zbor (meščani, vaščani, prodajalci, kupci, študenti, bobnarji, godci, glumači, konjarji idr.).

Prvo dejanje. - Na trgu majhnega štajerskega mesta na sejmski dan proti večeru. Na trgu je množica ljudi; prodajalci ponujajo mimoidočim svoje blago, na levi strani so glumači, ki vabijo publiko k predstavi, na desni pa lastnik igralnice, ki ponuja loterijske srečke. Nenadoma se iz ozadja scene zasliši pesem deklice, ki ob spremljavi lajne poje "Dove la via mi porta?" (Kam me vodi pot?). V pesmi izpoveduje neznan deklica svoje brezdomno življenje, ki jo vodi iz mesta v mesto. Vsi postanejo pozorni na dekle, ki se jim približa z osličkom, vpreženim v majhen voz in z lajno. Vprašujejo jo, kdo je, odkod prihaja in kdo so njeni starši. Deklica jim odgovori, da ne ve, kje je doma, da nima staršev. Nato se obrne k osličku, ki ga poimenuje Mark in pove o sebi, da je njegova sestra in se zato imenuje Marka.⁶ Vsi se zasmehujejo, skupina pobalnikov jo zasmehuje, deklica pa jih roti, naj se je usmilijo in je ne ubijejo, da nima drugega na svetu kot osliča Marka in lajno. Med množico je tudi županov sin Karl, ki je študent prava in ženin Rine, hčerke bogatega meščana Mosenthala. Marka se zaljubi v lepega Karla, vendar jo on zavrne, češ, naj ga pusti pri miru.

Drugo dejanje. - Na travnikih, zunaj mesta je ob prazničnem jutru zbrana množica prodajalcev, meščanov, vaščanov, lovcev

ne navaja.

3 *Slovenski gospodar* 1896, XXX, št. 26, 224.

4 Verjetno je F. Solčavski (F. Štiftar) zvedel za krstno izvedbo opere le ustnem izročilu in ni poznal libreto, ko je v članku navedel, da se dejanje odvija v l. 1848.

PERSONAGGI

MARKA giovane boema *Soprano*
KARL studente in legge *Tenore*
IL BORGOMASTRO (HENRIK STEINFELD)
padre di Karl *Basso generico*
MAX MOSENTHAL padrone di una filanda *Baritone brillante*
RINA sua figlia *Mezzo soprano*
IL DIRETTORE D'UNA LOTTERIA }
UN PUBBLICO GRIDATORE . . . } . . . *Seconde parti*
IL PARANINFO }

Borghesi — Paesani e paesane — Venditori e venditrici
d'ogni sorta — Saltimbanchi — Avventori di birreria —
Studenti — Fanciulle e garzoni della filanda — Monelli —
Invitati — Tamburini — Fanfara — Suonatori — Uscieri
— Palafrenieri, ecc.

La scena è in una piccola città presso Marburg (Stiria) verso il 1840.

— 36 —

itd. Tam sta tudi deklica Marka in študent Karl. Marka pove Karlu, da ga ljubi, vendar pa ve, da je njena ljubezen brezupna. Karl jo sočutno poljubi na čelo, kar v dekličinem srcu vzbudi še večjo ljubezensko strast do Karla. Svoje nagnjenje do njega izpove Marka v pesmi "Un bacio. Un bacio! il caro lungamente desiderato bacio suo!" (Poljub, poljub, en sam poljub dragi, dolgo zaželeni poljub). Ko pa Marka dojamе, da Karl ljubi Rino, ki je njegova nevesta, od obupa skoraj zblazni.

Tretje dejanje. - Slikovit trg pred predilnico Maxa Mosenthala izven mesta - ob Dravi. Množica spremlja ženina Karla in nevesto Rino k poroki v cerkev. Na trg pred predilnico pride tudi nesrečna Marka. Ko se svati s poročnim parom vrnejo s poročnega obreda v cerkvi na trg, poprosijo Marko, da jim kaj zaigra in zapoje. Marka jim zaigra in zapoje pesem po štajerskih motivih (sul motivo della Stiriana). Ob igranju vsi veselo zaplešejo. Marka pa potegne nenadoma iz žepa nož in se zabode v prsi. Ko plesalci opazijo, da je Marka padla, prihitijo k njej, toda deklica obleži mrtva na sceni. Karl se skloni k mrtvi Marki in reče zamišljeno: "Ona me je torej ljubila in je umrla zame".

Glavni izvajalci pri prvi izvedbi 6. maja 1896 v Teatru Costanzi v Rimu so bili: Gemma Bellincioni (Marka), O. Mieli (Karl), Checchi (Max Mosenthal), Bastia (Rina). Režiser je bil Roberto Stagno, opernemu orkestru pa je dirigiral G. Setti. Po ohranjenih poročilih sodeč, je bila izvedba uspešna. Pa tudi opero je večina kritikov ugodno ocenila. Ponovitve opere 10., 15. in 18. maja 1896 so imele enako dober odmev. Nenadna smrt režiserja Stagna (aprila 1897), ki je predstave verjetno tudi gmotno podpiral, je preprečila nadaljnje uprizoritve tega opernega dela.⁷

Kot kaže sinopsis opere, gre za enostavno, naivno in zelo sentimentalno romantično zgodbo, značilno za tisti čas. V središču dogajanja je tragična usoda neznane deklice Marke. Ta zaide v majhno mesto, kakršen je bil na primer Maribor proti sredini prejšnjega stoletja. Da gre za nekdanji Marburg, kaže poleg citiranih označb v libretu tudi struktura prebivalstva v operi. Nastopajo večidel bogati meščani-obrtniki ki so, kot pove zgodovina, sestavljali jedro mariborskega prebivalstva v takratnem času.

Domnevamo lahko, da je izrazito romantičnemu značaju operne vsebine ustrezala tudi stilno romantično obarvana glasba Giacoma Setacciolija. O njej bomo lahko natančneje spregovorili če se bo našla partitura opere. Ta je bila namreč s številnimi drugimi skladateljevimi deli prodana na neki dražbi.⁸ Zaenkrat se lahko opremo le na skromno ohranjeno gradivo: kritike v časopisih in druge strokovne članke in razprave, ki so izšle ob premieri opere ali ob času neposredno za njo.

5 *Roberto Stagno (pravo ime Vincenzo Andreoli, Palermo 1836 - Genova, 26.4.1897); italijanski operni pevec (tenor). Z uspehom je nastopal na raznih evropskih opernih odrih in v ZDA. 1881 je poročil pevko Gemma Bellincioni. Njuna hčerka Bianca Stagno-Bellincioni (roj. 1881), učenka svoje matere Gemme, je bila prav tako pevka. Prim. Riemann H., Musiklexikon 1961, 715.*

6 *V libretu jo imenuje avtor "Una giovane boema".*

7 *Prim. Zbornik "Giacomo Setaccioli", izdala ob 100-letnici skladatelja Občinska skupščina Tarquinia (Comune di Tarquinia), Roma 1969, 93.*

8 *Tako je povedala skladateljeva hčerka Alba Maria Setaccioli, ki živi v Rimu in je veliko let zbirala podatke za monografijo o svojem očetu.*

Ker je avtor opere Setaccioli pri nas verjetno povsem neznan, moramo najprej spregovoriti o njem. Rojen je bil 8. decembra 1868 v toskanskem mestu Tarquinia, študiral je flavto pri Filippu Franceschiniju in kompozicijo pri Cesaru de Sanctisu na glasbeni akademiji (Accademia di Santa Cecilia) v Rimu. Od 1896 je predaval harmonijo, od 1903 pa še kontrapunkt na srednji glasbeni šoli (Liceo musicale di S. Cecilia). Začasno je v letih 1916 in 1922 predaval tudi kompozicijo - v odsotnosti Ottorina Respighija na glasbeni akademiji S. Cecilije. 1922 je postal predavatelj na katedri za "fugo in kompozicijo" na konzervatoriju (Conservatorio di S. Cecilia) in od 1924 namestnik direktorja na omenjeni glasbeni šoli. 1925 je bil direktor konzervatorija (Conservatorio "Luigi Cherubini") v Firencah. Od leta 1921 je bil tudi umetniški vodja Kraljevske rimske filharmonije (Reale Filarmonica Romana); leta 1922 je postal prvi docent za predmete instrumentacija in orkestracija, ki jih je sam uvedel na glasbeni akademiji sv. Cecilije. Njegovi učenci so bili, med drugimi tudi znani italijanski dirigenti, kot Mario Rossi, Oliviero de Fabritis, Vittorio Gui, Carlo Zecchi idr. Setaccioli je umrl 5. decembra 1925 v Sieni.⁹

Italijanski muzikolog in skladatelj Guido Pannain, avtor številnih razprav in sestavkov o pomembnejših italijanskih, zlasti opernih skladateljih, je edini obširneje pisal tudi o G. Setaccioliju. V razpravi "Profilo musicale di Giacomo Setaccioli" piše Pannain takole: "Obuditi spomin na glasbenika Giacoma Setacciolija, zlasti na umetnika Setacciolija, je težavna in obenem boleča naloga, ker so neugodne okoliščine hotele, da se velik del njegovega opusa ni ohranil. Vendar pa osebnost Giacoma Setacciolija ne sme utoniti v pozabo, ker je preveč tesno povezana z italijansko glasbeno kulturo svojega časa. Obuditi spomin nanj, pomeni izpolniti sveto dolžnost. Če se vživimo v mlajšega raziskovalca, ki preučuje kako pozabljeno glasbeno osebnost iz preteklosti, se mora le-ta, če hoče zapolniti vrzel zaradi manjkajočih podatkov, dostikrat opreti na lastno intuicijo. Začel bom torej kot raziskovalec, ki gleda na Giacoma Setacciolija nepristransko, z distanco in menim, da bo to najboljši način, s katerim bom lahko počastil spomin nanj. Žal, torej ne poznam v celoti njegovega ustvarjalnega dela, kar je seveda velika pomanjkljivost. Kljub temu pa si drznem sklepati že po ohranjenih skladbah tako, kot da bi poznal celotni opus, da govorim o upoštevanem glasbeniku.

G. Setaccioli je izšel iz okolja ustvarjalcev, ki so se posebno v Italiji hoteli otresti okostenelega stilnega konvencionalizma in shematiziranih načel, po katerih naj bi umetnost sledila višjim, utrjenim in nespremenljivim principom. Bili so v nekakšnem sklenjenem obroču, iz katerega so hoteli izstopiti, vendar niso vedeli kako. Najbolj nadarjeni in vztrajni med njimi so iskali nove poti med teorijo in prakso, med pridobljenim šolskim znanjem in svobodnim, zdravim umetniškim občutkom. Med slednjimi je bil tudi Giacomo Setaccioli. Duhovno se je krepil ob zdravem publicističnem delu, kar kažejo njegove kritike, tehnično se je discipliniral kot skladatelj po rigoroznih kompozicijskih principih v šoli Cesara de Sanctisa. Te principe pa je poživil v nadaljnjem delu z lastnimi ustvarjalnimi prizadevanji.

Ne ve, kdo je očetove skladbe s celotnim premoženjem kupil oziroma, če sploh še obstajajo.

Bilo je v času, ko so ob izteku starega in ob vstopu novega stoletja nastopili glasbeniki, kot Richard Strauss in Claude Debussy. Izvršili so značilen preobrat v takratnih glasbenih naziranjih, vezanih na dediščino preteklosti, izhajajočo še od Beethovna, Wagnerja, Brahmsa, ki se je zdela nespremenljiva in dokončna. Na obe izraziti, vendar medsebojno različni osebnosti, kot sta bila Strauss in Debussy, je postal svet pozoren, še preden je vzšla zvezda Stravinskega. To pa zaradi njunih nazorov in osebnih spoznanj, ki so izzvala kritične pa tudi tendenciozne sodbe, prav tako pa jima niso bile neznane tuje tehnične pobude; predvsem pa glede pojmovanja tonalitete, ki je ne moremo razumeti kot zgodovinsko dejstvo, ampak kot absolutno danost in kot tim. abstraktno ,formo'.

Giacomu Setaccioliu, kot pristnemu, tehnično dovršenemu glasbeniku, ni bilo naloženo, da izpolni naloge rigorozne estetske kritike. Teh niso izpolnili tudi kvalificirani kritiki. S svojimi publicističnimi prispevki o obeh znamenitih skladateljih pa je Setaccioli dokazal poznavanje kulture in to ne le glasbene ...¹⁰

Med sestavki, razpravami in predavanji, ki jih je napisal Setaccioli o obeh citiranih skladateljih in v njih razodel svoje poglede na njuno delo, so na primer: "Debussy è un inovatore?" (Je Debussy novator?, estetsko - kritična študija, ilustrirana z 49 primeri iz različnih del C. Debussyja, 1910), "Riccardo Strauss" (časopis "Orfeo", 1913), "L' estetica e la tecnica nell' arte di R. Strauss e C. Debussy" (Estetika in tehnika v umetnosti R. Straussa in C. Debussyja, iz razprave "Studi e conferenze", 1923), "Riccardo Strauss e Claudio Debussy" ali "La scuola impressionista e il simbolismo letterario e musicale" (Impresionistična šola in literarni in glasbeni simbolizem, iz "Ciclo di dieci conferenze tenute all' Università degli Studi per Stranieri di Perugia", 1924) idr.

Poleg navedenih prispevkov je Setaccioli pisal še sestavke o Wagnerju, posebno pa o starejših in novejših italijanskih skladateljih: o Verdiju ("Il sentimento religioso di Giuseppe Verdi", 1923), o Pucciniju ("Il contenuto musicale del ,Gianni Schicchi', 1920 in "Intorno al trittico pucciniano", 1923), danalje o Marcu E. Bossiju (1916), Riccardu Zandonaiju (1915), ali Giovanniju Sgambatiju (1915) itd. Nekaj njegovih razprav pa je tudi s področja kompozicije, instrumentacije in glasbene vzgoje.¹¹

V nadaljevanju svoje razprave sodi G. Pannain: "Giacomo Setaccioli je bil predvsem glasbenik, s tega vidika moramo presojati tudi vse drugo njegovo delo. Bil je odličen pedagog. Svoje pedagoško delo pa je obogatil in razširil z izkušnjami, ki so izhajale iz njegovega ustvarjalnega dela. Kompozicijsko delo je torej tisto, ki označuje osebnost Setacciolija glasbenika in prav to področje bi morali v največji meri

9 *Prim. Enciclopedia dello spettacolo, Roma 1961, III, 1873, 1874; Zbornik "Giacomo Setaccioli", ib., note biografiche, 89, 99; Damerini A., MGG 1965, zv. 12, 591, 592.*

10 *Prim. Pannain G., Profilo musicale di Giacomo Setaccioli, Zbornik Giacomo Setaccioli", ib., 9, 10.*

11 *To so razprave ali predavanja: "Sull' indirizzo dello studio della moderna composizione musicale" (Milano, 1908), "Intorno all' arte dell' orchestrare" (1916), "Il disordinato insegnamento musicale in*

raziskati. Vendar pa žal, kot sem poudaril na začetku svojega spisa, tega ne moremo, ker se njegova dela niso ohranila. Bil je verziran na vseh glasbenih področjih: gledališkem, komornem (instrumentalnem in vokalnem), simfoničnem."¹²

Na glasbeno odskem področju je Setaccioli zapustil štiri opere: "L'ultimo degli Abenceragi" (Zadnji med Abenceragi) v dveh dejanjih in 4 slikah (1893), "La sorella di Mark" (Markova sestra), dramatična idila v 3 dejanjih (1894), "Adriana Lecouvreur" (nedokončana), lirična drama v 4 dejanjih (1903) in "Il Mantellaccio" (Plašč), dramatična opera v 3 dejanjih in 4 slikah (1923).

Poleg opere "La sorella di Mark" je bila izvedena le prva opera "L'ultimo degli Abenceragi" leta 1893 v Teatro Drammatico Nazionale di Roma, medtem ko je "brodolom" preživela, kot pravi G. Pannain, le zadnja opera "Il Mantellaccio".¹³

Kot je razvidno iz gradiva, je žel Setaccioli večje priznanje s svojimi instrumentalnimi skladbami, simfoničnimi in komornimi. Te so bile tudi v večji meri izvedene. Vendar pa se je večidel teh skladb prav tako izgubil.¹⁴

Kot je bilo že omenjeno, so kritiki opero "La sorella di Mark" ob njeni prvi uprizoritvi 5. maja 1896 v glavnem pozitivno ocenili. Dobro pa jo je sprejela tudi rimska publika.¹⁵ Recenzent v rimskem časopisu "La Capitale" piše o operi takole: "La sorella di Mark je med novejšimi operami eno redkih del, ki že takoj prepričljivo opozori na vrednote avtorja. Med deli zadnjih dveh desetletij je težko zaslediti opero, ki že pri prvem preizkusu razodeva v taki meri avtorjevo obvladanje situacije in poznavanje instrumentacije. Tam, kjer bi mnogi drugi skladatelji končali, je maestro Setaccioli komaj začel in prispeval dovršeno opero, ki kaže veliko avtorjevo znanje in njegovo sposobnost, da ustvari ravnovesje vseh elementov, sredstev in učinkov, kar je doslej uspelo samo velikim mojstrom."¹⁶

V publikaciji "Ricordi viventi di artisti scomparsi" (Živi spomini izginulih umetnikov, 1927), piše Gino Ronaldi: "La sorella di Mark skladatelja Setacciolija vsebuje tisto prisrčno dramatsko nvanjost, ki jo publika vselej rada sprejme", vendar pa tudi meni, da je skladatelj partituro "natrpal s številkami, večkrat nepotrenimi orkestralnimi odlomki, ki delu niso v prid. Čeravno se opera "La sorella di Mark" ni obdržala na repertoarju, pa vendar, dodaja avtor kritike, "vsebuje notranje vrline močne, lepe in izvirne glasbene vsebine in dokazuje spretnost in nadarjenost skladatelja".¹⁷

Italia" (časopis "Musica", 1910), "Insegnanti e insegnamenti negli Istituti Musicali (časopis "Musica", 1911); v zadnjih dveh razpravah nakazuje avtor, kot meni G. Pannain, kočljiv problem, ki še danes, po več kot pol stoletju ni rešen, nasprotno, še bolj je zapleten kot kdajkoli. Prim. Zbornik "Giacomo Setaccioli", *ib.*, 12, 91.

12 Prim. Pannain G., *ib.*, 12.

13 Prim. Pannain G., *ib.*, 12; pri zadnji operi "Il Mantellaccio" se je ohranila partitura in klavirski izvleček. Hrani ju arhiv ustanove Accademia Chigiana v Sieni.

14 Med ohranjenimi skladbami so še: Koncertni Allegro za klavir in orkester op. 17 (v rokopisu, 1908), godalni kvartet op. 18 v g-molu (1912), sonata za klarinet in klavir v Es-duru op. 21 (1921), Lirična pesnitev za 12 flavt, 2 oboi, 2 klarineta, 2 fagota in klavir (v rokopisu, 1924), preludij in fuga za orgle (1913) ter cerkvene skladbe: 2 requiema

Noben pisec pa v svojih ocenah in razpravljanih o Setaccioliju - tudi ne v člankih v leksiki in enciklopedijah - stilno določneje ne opredeljuje skladateljevega ustvarjalnega dela. Vendarle moremo po pregledu razpoložljivega gradiva razbrati, da je skladatelj Setaccioli temeljito obvladal kompozicijsko tehniko. Stilno se je verjetno še najbolj orientiral v romantiko oziroma postromantiko; blizu so mu bili veristi, zlasti Puccini. Prav tako pa ni imel odklonilnega stališča do novejših stilnih naziranj, kar razodevajo njegove razprave in spisi. Verjetno pa so v njegovih skladbah tehniško oblikovalne zakonitosti obvladale njegova naravna ustvarjalna hotenja. Še najbolj določno je označil G. Setacciolija italijanski muzikolog Adelmo Damerini: "Večji uspeh kot s svojimi operami je imel Setaccioli s svojimi instrumentalnimi deli: orkestralnimi in komornimi. V svojih skladbah se je izkazal predvsem kot mojster tehnike, s katero je deloma kompenziral pomanjkanje izvirnosti..."¹⁸

Ustvarjalno delo Giacoma Setacciolija ima v razvoju italijanske glasbe nedvomno določen zgodovinski pomen. Posebno so njegove instrumentalne skladbe pomenile konec 19. stoletja in na začetku 20. stoletja dragocen prispevek k obnovi italijanske, za dolgo prekinjene intenzivne dejavnosti na instrumentalnem področju.

Da je do uprizoritve opere "La sorella di Mark" leta 1896 v Teatru Costanzi v Rimu sploh prišlo, je imela prav gotovo največ zaslug nekdanja slavna pevka Gemma Bellincioni.¹⁹ V svoji pevski karieri, ki se je začela leta 1879 v Neaplju in zaključila leta 1911 v Berlinu z vlogo Salome v istoimenskem opernem delu R. Straussa, je G. Bellincioni poustvarila vrsto glavnih sopranskih vlog iz italijanskih pa tudi nekaterih nemških in francoskih oper. Nastopala je v vseh pomembnejših italijanskih oziroma zahodnoevropskih opernih gledališčih pa tudi v Rusiji in Južni Ameriki. Vidnejši veristični skladatelji so ji zaupali interpretacije glavnih vlog na krstnih izvedbah svoje oper: Pietro Mascagni (Cavalleria rusticana, 1890; Amico Fritz, 1891), Umberto Giordano (Mala vita, 1892; Fedora 1898 - v njej

(Messa da Requiem), prvi za zbor in orkester, drugi za zbor (v rokopisu, 1905, 1914), 2 štiri-osemglasna moteta (1915), nekaj samospevov in klavirskih skladb. Med deli, ki se niso ohranila, so poleg treh oper med drugimi še simfonija v A-duru, več simfoničnih pesnitev, suita za harfo in godala, nonet za pihala idr. Nekaj je tudi priredb skladb J. S. Bacha, D. Scarlattija, Clementija, Corellija, Couperina, Graziolija, Schumanna, Tartinija in Zipolija. Med naštetimi pogrešanimi skladbami je imela posebno ugoden odmev pri strokovni kritiki simfonija v A-duru (prim., Paribeni G. C., *Ecchi di una sinfonia italiana*, Zbornik "Giacomo Setaccioli", ib., 27-42.).

- 15 Tudi avtor članka v *Grove's Dictionary of Music and Musicians* 1954, VII, 725, trdi, da je "La sorella di Mark" Setacciolijevo najuspešnejše operno delo.
- 16 Prim. Zbornik "Giacomo Setaccioli", ib., 93.
- 17 Prim. Ronaldi G., *Ricordi viventi di artisti scomparsi*, Campobasso 1927, 180; izvedbo opere 6. maja 1896 pa natančneje ocenjuje Matteo Incaguati v publikaciji "Il Teatro Costanzi 1880-1907": "Nova opera je bila sprejeta z laskavim uspehom. Na koncu vsakega dejanja je poslušalstvo priklicalo avtorja in pevko G. Bellincioni na sceno". (Prim. Incaguati M., *Il Teatro Costanzi 1880-1907, Note e appunti della Vita teatrale a Roma*, Roma 1907, 146); ocene opere so izšle še v drugi

je pela z E. Carusom; Marcella, 1907) ali pa v operi "Istrska svatba" Antonio Smareglia (1895) idr. Laskave izjave o njej so dajali skladatelji Arrigo Boito, Jules Massenot in Richard Strauss. Po končani umetniški karieri se je G. Bellincioni leta 1911 posvetila pedagoškemu delu: poučevala je solopetje ter predavala osnove gledališke igre v Berlinu, Rimu, na Dunaju, v Sieni in Neaplju. Leta 1918 je osnovala svoje filmsko podjetje "Gemma Film" in se udeleževala tudi kot filmska igralka. V sodelovanju s pesnikom E. Goliscianijem je poleg vsebine za libreto "La sorella di Mark" prispevala še besedilo za opero "Eros" skladatelja N. Massa (1895). Udeleževala pa se je tudi publicistično. Posebno zanimivo bi bilo poznati njeno avtobiografsko delo "Io e il palcoscenico" (Jaz in gledališki oder, 1920), ki pa se ni ohranilo. Morda bi prav ta knjiga razkrila vprašanje, ki sem ga hotela razrešiti: zakaj je Maribor prizorišče dogajanja v operi "La sorella di Mark" Giacomina Setacciolija.

SUMMARY *

From the text of the article published in "Slovenski gospodar", July 25, 1896, by the philological and literary publicist Fran Solčavski (France Štiftar) it is evident that the author of the libretto Enrico Golisciani had chosen Maribor (Marburg an der Drau) for the scene of action in the opera "La sorella di Mark", by the Italian composer Giacomo Setaccioli (1868-1925). This scene was chosen at the request of Gemma Bellincioni-Stagno, a famous singer at the end of the century, who also sang the main role of Marka at the world premiere on May 6th, 1896, at Teatro Constanzi in Rome. Why the singer mentioned above wished that the action of the opera should take place at Maribor (former Marburg, towards the end of 1830's) is for the present still unclear. The libretto has been preserved, whereas the score is lost - and therefore nothing very specific about Setaccioli's music in this opera can be said. All that is at disposal is represented by brief, preserved materials: newspaper reviews and relevant articles published on the occasion of the premiere or immediately afterwards.

- rimskih časopisih, npr. v "La Riforma", "Il Popolo Romano".
- 18 Prim. Damerini A., *ib.*, 591-593.
- 19 Gemma Bellincioni (pravo ime Matilda Cesira, Monza 1864 - Neapelj 1950), žena opernega pevca Roberta Stagna (*gl. op.* 5). Podrobneje o njej glej *Enciclopedia dello spettacolo*, Roma 1961, 199-202; Riemann H., *Musiklexikon* 1972, 89.

* Publishing this article, I wish to express my heartfelt thanks to Dr. Ivan Rebernik, who made to me available from Biblioteca Apostolica Vaticana precious material without which the article could not have been written.